

**Verdrag inzake de rechten
van het kind**

Distr. GENERAL
CRC/C/GC/12
20 July 2009

Original: ENGLISH

COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND

Eenenvijftigste zitting

Genève, 25 mei - 12 juni 2009

GENERAL COMMENT NO. 12 (2009)

Het recht van het kind om gehoord te worden

INHOUD

		<i>Paragrafen Pagina</i>	
I.	INLEIDING 1 - 7.....	5	
II.	DOELSTELLINGEN.....	8	6
III.	HET RECHT OM GEHOORD TE WORDEN: EEN RECHT VAN HET INDIVIDUELE KIND EN EEN RECHT VAN GROEPEN KINDEREN	9 - 136	7
A.	Juridische analyse	15 - 67	8
1.	Letterlijke analyse van artikel 12	19 - 39	8
(a)	Eerste lid van artikel 12	19 - 31	8
(I)	“Verzekeren”	19	8
(ii)	“In staat zijn om zijn of haar eigen mening te vormen” 20 - 21 9		
(iii)	“Het recht om die mening vrijelijk te uiten”	22 - 25	10
(iv)	“In alle aangelegenheden die het kind betreffen”	26 - 27	10
(v)	“Dat er aan de mening passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid”	28 - 31	11
(b)	Tweede lid van artikel 12	32 - 39	11
(i)	“Het recht te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft”	32 - 34	11
(ii)	“Hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling”	35 - 37	12
(iii)	“Op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht”		38 - 39
2.	Stappen voor het invoeren van het recht van het kind te worden gehoord 40 - 47 12		
(a)	Vorbereiding	41	13
(b)	Het horen	42 - 43	13

(c) Beoordeling van de vermogens van het kind.....	44	13
--	----	----

INHOUD (vervolg)

	<i>Paragrafen</i>	<i>Pagina</i>
(d) Informatie over het gewicht van de mening van het kind (feedback)	45	13
(e) Klachten en middelen van verhaal	46 - 47	13
3. Verplichtingen van de Staten die partij zijn	48 - 67	14
(a) Belangrijkste verplichtingen van de Staten die partij zijn	48 - 49	14
(b) Specifieke verplichtingen bij gerechtelijke en bestuurlijke procedures	50 - 67	15
procedures (i) Het recht van het kind te worden gehoord in civielrechtelijke	50 - 56	15
Echtscheiding en scheiding van tafel en bed	51 - 52	15
Scheiding van de ouders en alternatieve zorg	53 - 54	15
Adoptie en <i>kafalah</i> volgens islamitisch recht	55 - 56	15
procedures (ii) Het recht van het kind te worden gehoord in strafrechtelijke	57 - 64	16
Jeugdige daders.....	58 - 61	16
Kinderen die slachtoffer of getuige zijn	62 - 64	16
(iii) Het recht van het kind te worden gehoord in bestuurlijke procedures	65 - 67	17
B. Het recht te worden gehoord en het verband met andere bepalingen in het Verdrag	68 - 88	17
1. Artikel 12 en 3	70 - 74	17
2. Artikel 12, 2 en 6	75 - 79	18
3. Artikel 12, 13 en 17	80 - 83	19
4. Artikel 12 en 5	84 - 85	20
5. Artikel 12 en de invoering van kinderrechten in het algemeen	86 - 88	20

INHOUD (*vervolg*)

	<i>Paragrafen</i>	<i>Pagina</i>
C. De invoering van het recht te worden gehoord in verschillende settings en situaties	89 - 131	21
1. In het gezin	90 - 96	21
2. In de alternatieve zorg	97	22
3. In de gezondheidszorg	98 - 104	23
4. In het onderwijs en op school	105 - 114	24
5. Bij spel, recreatie, sport en culturele activiteiten	115	25
6. Op de werkplek	116 - 117	26
7. In geweldsituaties	118 - 121	26
8. Bij het ontwikkelen van preventieve strategieën	122	27
9. In immigratie- en asielprocedures	123 - 124	27
10. In noodsituaties	125 - 126	28
11. In een nationale en internationale setting	127 - 131	28
D. Basisvereisten voor de uitvoering van het recht van het kind gehoord te worden	132 - 134	29
E. Conclusies	135 - 136	31

Het recht van het kind om gehoord te worden

Artikel 12 van het Verdrag inzake de rechten van het kind bepaalt:

“1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.

2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

I. INLEIDING

1. Artikel 12 van het Verdrag inzake de rechten van het kind (hierna genoemd: het Verdrag) is een unieke bepaling in een mensenrechtenverdrag. Het benoemt de wettelijke en maatschappelijke status van kinderen, die, hoewel ze niet dezelfde zeggenschap hebben als volwassenen, wel rechtssubjecten zijn. In het eerste lid wordt verzekerd dat ieder kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht heeft die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid. In het tweede lid wordt bepaald dat het kind met name het recht heeft te worden gehoord in een gerechtelijke of bestuurlijke procedure die op het kind betrekking heeft.

2. Het recht van alle kinderen om gehoord te worden en serieus te worden genomen is een van de fundamentele waarden van het Verdrag. Het Comité van de rechten van het kind (hierna genoemd: het Comité) heeft artikel 12 benoemd als een van de vier algemene beginselen van het Verdrag, naast het recht op non-discriminatie, het recht op leven en ontwikkeling en het beginsel dat het belang van het kind altijd de eerste overweging moet zijn. Hieruit blijkt dat dit artikel niet op zichzelf staat, maar ook moet worden beschouwd in samenhang met de interpretatie en verwezenlijking van alle andere rechten.

3. Sinds de aanneming van het Verdrag in 1989 is er op lokaal, nationaal en regionaal niveau en wereldwijd aanzienlijke vooruitgang geboekt in de ontwikkeling van wetgeving, beleid en methodologieën om de uitvoering van artikel 12 te bevorderen. De afgelopen jaren wordt op grote schaal gebruikgemaakt van een proces dat in ruime zin als “participatie” kan worden aangemerkt, hoewel deze term niet specifiek in de tekst van artikel 12 voorkomt. Tegenwoordig wordt deze term algemeen gebruikt om de processen te beschrijven waarin kinderen en volwassenen op basis van wederzijds respect informatie met elkaar uitwisselen en met elkaar in gesprek gaan, en waarin kinderen leren hoe er met hun mening en die van volwassen rekening wordt gehouden en hoe dit bijdraagt aan het resultaat van dit soort processen.

4. In 2002 hebben de Staten die partij zijn tijdens de zeventwintigste bijzondere zitting van de Algemene Vergadering over kinderen opnieuw bevestigd zich in te spannen voor de

uitvoering van artikel 12.¹ Het Comité wijst er echter op dat in de meeste samenlevingen in de wereld de uitvoering van het recht van het kind om

---

¹ Resolutie S-27/2 “Een wereld geschikt voor kinderen”, aangenomen door de Algemene Vergadering in 2002.

zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht, nog steeds wordt belemmerd door diepgewortelde gewoonten en opvattingen, en door politieke en financiële barrières. Hoewel veel kinderen moeilijkheden ervaren, ziet het Comité met name dat bepaalde groepen kinderen, waaronder jongere jongens en meisjes maar ook kinderen die behoren tot minderheidsgroepen en kansarme groepen, met specifieke belemmeringen te maken hebben bij het verwezenlijken van dit recht. Het Comité is ook nog steeds bezorgd over de kwaliteit van veel van de bestaande werkwijzen. Er is behoefte om beter te begrijpen wat artikel 12 inhoudt, en hoe dit volledig voor elk kind kan worden toegepast.

5. In 2006 organiseerde het Comité een algemene discussiedag over het recht van kinderen om gehoord te worden, om te onderzoeken wat de betekenis en het belang van artikel 12 is, de samenhang met andere artikelen en de onderwerpen en werkwijzen en prioriteiten die moeten worden aangepakt ten behoeve van de verdere uitvoering van dit recht.² Het huidige General Comment is het resultaat van de informatie die op die dag is uitgewisseld, ook met kinderen, de gezamenlijke ervaringen die het Comité heeft opgedaan bij het evalueren van de rapporten van de Staten die partij zijn, en de specifieke kennis en ervaring die overheden, niet-gouvernementele organisaties (ngo's), ontwikkelingsorganisaties en de kinderen zelf hebben opgedaan met het toepassen van het recht vervat in artikel 12.

6. In dit General Comment wordt eerst een juridische analyse van de twee leden van artikel 12 gegeven. Daarna wordt uitgelegd aan welke eisen moet worden voldaan om dit recht volledig te verwezenlijken, waaronder in gerechtelijke en bestuurlijke processen (deel A). In deel B wordt de samenhang tussen artikel 12, de drie andere algemene beginselen en andere artikelen van het Verdrag behandeld. De eisen en de gevolgen van het recht van het kind te worden gehoord in verschillende situaties en settings worden in deel C behandeld. In deel D komen de basisvereisten voor de uitvoering van dit recht aan bod, en in deel E worden de conclusies gepresenteerd.

7. Het Comité adviseert de Staten die partij zijn om dit document breed te verspreiden binnen hun overheden en bestuursorganen, alsook onder kinderen en maatschappelijke organisaties. Het document moet daarom in alle relevante talen worden vertaald en in kindvriendelijke versies beschikbaar worden gemaakt. Er moeten workshops en seminars worden georganiseerd waarin de gevolgen en de beste manier om de aanbevelingen uit te voeren worden besproken. Dit document moet ook worden opgenomen in de opleiding van mensen die beroepsmatig voor en met kinderen werken.

II. DOELSTELLINGEN

8. Dit General Comment is met name bedoeld om de Staten die partij zijn te helpen om artikel 12 doeltreffend uit te voeren. Hierbij wordt naar het volgende gestreefd:

---

² Zie de aanbevelingen van de algemene discussiedag in 2006 over het recht van kinderen om gehoord te worden. Volg hiervoor deze link:
www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/Final_Recommendations_after_DGD.doc.

- meer inzicht krijgen in de betekenis van artikel 12 en de gevolgen ervan voor overheden, belanghebbenden, ngo's en de maatschappij in brede zin;
- de gebieden waarop de wetgeving, het beleid en de praktijk van toepassing zijn uitbreiden, zodat artikel 12 volledig kan worden uitgevoerd;
- de positieve aanpak bij het invoeren van artikel 12 benadrukken, waarbij gebruik wordt gemaakt van de ervaringen van het Comité als toezichthouder.
- basisvereisten voorstellen voor geschikte manieren om voldoende rekening te houden met de mening van kinderen bij alle onderwerpen die hen aangaan.

III. HET RECHT OM GEHOORD TE WORDEN: EEN RECHT VAN INDIVIDUELE KINDEREN EN EEN RECHT VAN GROEPEN KINDEREN

9. Het Comité maakt bij het recht te worden gehoord onderscheid tussen individuele kinderen en groepen kinderen, zoals een schoolklas, de kinderen in een bepaalde wijk of een bepaald land, kinderen met een handicap of meisjes. Ook in het General Comment wordt dit onderscheid gemaakt. Dit onderscheid is belangrijk omdat in het Verdrag is bepaald dat de Staten die partij zijn moeten verzekeren dat er rekening wordt gehouden met de leeftijd en rijpheid van het kind. Zie hiervoor ook de juridische analyse van artikel 12 verderop in deze tekst.

10. Wanneer een individueel kind wordt gehoord, maar ook wanneer een groep kinderen zijn mening wil geven, kan worden beoordeeld hoe rekening moet worden gehouden met de leeftijd en rijpheid. Het beoordelen van de leeftijd en rijpheid van een kind is gemakkelijker wanneer de groep hoort bij een vaste structuur, zoals een gezin, een schoolklas of de bewoners van een bepaalde wijk. Het wordt lastiger wanneer kinderen zich gezamenlijk uitspreken. Maar ook als het lastig is de leeftijd en rijpheid te beoordelen, moeten de Staten die partij zijn overwegen om de kinderen als groep te horen. Het Comité adviseert de Staten die partij zijn al het mogelijke te doen om te luisteren naar de kinderen die zich gezamenlijk uitspreken of hen naar hun mening te vragen.

11. De Staten die partij zijn, moeten het kind aanmoedigen in alle vrijheid een mening te vormen en zorgen voor een omgeving waarin het kind gebruik kan maken van zijn of haar recht te worden gehoord.

12. De mening van kinderen kan belangrijke perspectieven en ervaringen opleveren die moeten worden gebruikt bij het nemen van besluiten, het maken van beleid en de voorbereiding van wetten, maatregelen of beide en bij de evaluatie daarvan.

13. Deze processen worden meestal “participatie” genoemd. Het toepassen van het recht van een kind of kinderen om gehoord te worden is een belangrijk onderdeel van dit soort processen. Bij participatie is het belangrijk dat de betrokkenheid van kinderen niet eenmalig is, maar het begin is van een intensieve uitwisseling tussen kinderen en volwassenen bij het opstellen van beleidsmaatregelen, programma's en maatregelen voor alles wat het leven van kinderen aangaat.

14. In deel A (Juridische analyse) van dit document bespreekt het Comité het recht van een individueel kind om gehoord te worden. In deel C (De uitvoering van het recht te worden gehoord in verschillende settings en situaties) wordt dit recht besproken voor zowel individuele kinderen als kinderen als groep.

A. Juridische analyse

15. Artikel 12 van het Verdrag stelt het recht van elk kind vast om vrijelijk zijn of haar mening te uiten bij alle zaken die op hem of haar van toepassing zijn, en het recht dat er passend belang wordt gehecht aan deze mening, in overeenstemming met de leeftijd en rijpheid van het kind. De Staten die partij zijn, hebben de wettelijke plicht dit recht te erkennen en te verzekeren dat dit recht wordt uitgevoerd door te luisteren naar de mening van het kind en er passend belang aan te hechten. De Staten die partij zijn, hebben de plicht dit recht, binnen hun eigen rechtssysteem, rechtstreeks te verzekeren of wetten aan te nemen of aan te passen zodat het kind volledig gebruik kan maken van dit recht.

16. Het kind heeft echter het recht om geen gebruik te maken van dit recht. Het kind heeft de keus om zijn of haar mening te geven, maar het is geen verplichting. De Staten die partij zijn, moeten ervoor zorgen dat het kind alle nodige informatie en advies krijgt om een beslissing te kunnen nemen die het best aansluit bij zijn of haar eigen belangen.

17. Het algemene beginsel van artikel 12 is dat de Staten die partij zijn ernaar moeten streven om zich bij het uitleggen en uitvoeren van alle andere rechten in het Verdrag te laten leiden door artikel 12.³

18. Uit artikel 12 blijkt dat een kind rechten heeft die zijn of haar leven beïnvloeden en niet alleen rechten die voortvloeien uit kwetsbaarheid of de afhankelijkheid van volwassenen.⁴ Het Verdrag erkent het kind als een rechtssubject, en het feit dat nagenoeg alle Staten die partij zijn het Verdrag hebben bekrachtigd benadrukt de status van het kind zoals beschreven in artikel 12.

1. Letterlijke analyse van artikel 12

(a) Eerste lid van artikel 12

(i) “verzekeren”

19. In het eerste lid van artikel 12 staat dat de Staten die partij zijn het recht van een kind vrijelijk zijn of haar mening te uiten “verzekeren”. “Verzekeren” is een harde bepaling die de Staten die partij zijn geen ruimte laat voor discretie. De Staten die partij zijn, zijn dus verplicht passende maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat dit recht voor alle kinderen volledig wordt toegepast. Deze verplichting bestaat uit twee kernelementen die ervoor moeten zorgen dat

---

³ Zie General Comment No. 5 (2003) van het Comité over algemene maatregelen tot uitvoering van het Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC/GC/2003/5).

⁴ De bepalingen in het Verdrag zijn onderverdeeld in drie soorten bepalingen, die ook wel de drie p’s worden genoemd: *protection* (bescherming), *provision* (voorzieningen) en *participation* (participatie)

kinderen om hun mening wordt gevraagd bij alle zaken die op hen betrekking hebben en dat er passend belang wordt gehecht aan die mening.

(ii) “In staat zijn om zijn of haar eigen mening te vormen”

20. De Staten die partij zijn, moeten ervoor zorgen dat ieder kind “dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen” het recht heeft om gehoord te worden. Deze zin is niet bedoeld als een beperking, maar juist als een verplichting voor de Staten die partij zijn om alles te doen wat nodig is om te beoordelen of een kind in staat is zelfstandig een mening te vormen. Dit betekent dat de Staten die partij zijn er niet zomaar van uit mogen gaan dat een kind niet in staat is zijn of haar mening te uiten. De Staten die partij zijn, moeten er juist van uitgaan dat een kind wel in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, en moeten erkennen dat het kind het recht heeft deze mening te uiten. Het kind hoeft dus niet eerst te bewijzen dat het dit kan.

21. Het Comité benadrukt dat artikel 12 geen leeftijdsgrens stelt aan het recht van het kind zijn of haar mening te uiten. Het raadt de Staten die partij zijn af om een leeftijdsgrens in de wet op te nemen of toe te passen, omdat deze het recht van kinderen te worden gehoord bij alle zaken die op hen betrekking hebben beperkt. In dit verband benadrukt het Comité het volgende:

- Ten eerste onderstreepte het Comité in zijn aanbevelingen na de algemene discussiedag over het invoeren van kinderrechten bij jonge kinderen (2004) dat het kind als houder van rechten “(...) vanaf het eerste stadium verankerd is in het dagelijks leven van kinderen”.⁵ Uit onderzoek blijkt dat ook zeer jonge kinderen in staat zijn een mening te vormen, zelfs als het kind niet in staat is zich verbaal te uiten.⁶ Voor de volledige invoering van artikel 12 moeten dus vormen van non-verbale communicatie worden erkend en gerespecteerd, zoals spel, lichaamstaal, gezichtsuitdrukkingen, tekenen en schilderen, waarmee zeer jonge kinderen hun begrip, keuzes en voorkeuren kunnen laten zien.
- Ten tweede hoeft het kind niet alle aspecten van het onderwerp waar het mee te maken heeft tot in detail te begrijpen. Het kind moet voldoende begrijpen om zijn of haar eigen mening over de zaak te kunnen vormen.
- Ten derde zijn de Staten die partij zijn verplicht ervoor te zorgen dat ook kinderen die moeilijkheden ondervinden bij het uiten van hun mening van dit recht gebruik kunnen maken. Zo moeten kinderen met een handicap de beschikking krijgen over communicatiemiddelen waarmee ze hun mening makkelijker kunnen uiten. De Staten die partij zijn, moeten er ook voor zorgen dat kinderen van minderheidsgroepen, inheemse volken en migranten en andere kinderen die de taal van de meerderheid van de bevolking niet spreken, gebruik kunnen maken van het recht op het uiten van hun mening.
- Ten slotte moeten de Staten die partij zijn zich bewust zijn van de mogelijke consequenties wanneer dit recht onnadenkend wordt gebruikt, vooral in gevallen

---

⁵ CRC/C/GC/7/Rev.1, lid. 14.

⁶ Zie Lansdown G., “The evolving capacities of the child”, Innocenti Research Centre, UNICEF/Save the Children, Florence (2005).

waarbij heel jonge kinderen zijn betrokken of gevallen waarin het kind slachtoffer is van een misdrijf, seksueel misbruik,

geweld of een andere vorm van mishandeling. De Staten die partij zijn, moeten alle maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat het kind volledig wordt beschermd bij het recht te worden gehoord.

(iii) “Het recht om die mening vrijelijk te uiten”

22. Het kind heeft het recht “die mening vrijelijk te uiten”. “Vrijelijk” betekent dat het kind zijn of haar mening zonder druk van buitenaf kan geven en zelf kan kiezen of hij of zij gebruik wil maken van het recht te worden gehoord. “Vrijelijk” wil ook zeggen dat het kind niet mag worden gemanipuleerd en dat er geen ongepaste invloed of druk op hem of haar mag worden uitgeoefend. “Vrijelijk” hangt heel nauw samen met de “eigen” opvattingen van het kind: het kind mag zijn eigen mening geven en niet die van anderen.

23. De Staten die partij zijn, moeten ervoor zorgen dat het kind zijn of haar mening kan geven in omstandigheden die passen bij zijn of haar persoonlijke en maatschappelijke situatie, en in een omgeving waarin het kind zich veilig en gerespecteerd voelt wanneer het vrijelijk zijn of haar mening geeft.

24. Het Comité benadrukt dat een kind niet vaker dan nodig moet worden ondervraagd, zeker wanneer het gaat over gebeurtenissen die schadelijk waren voor het kind. Het “horen” van een kind is een moeilijk proces en kan een traumatische ervaring zijn voor het kind.

25. Voor het toepassen van het recht van het kind om zijn of haar mening te uiten, moeten degenen die verantwoordelijk zijn voor het horen van het kind en de ouders of voogd van het kind ervoor zorgen dat het kind informatie krijgt over alle onderwerpen, keuzes en mogelijke beslissingen die moeten worden genomen en de gevolgen daarvan. Het kind moet ook worden geïnformeerd over de omstandigheden waarin het wordt gevraagd om zijn of haar mening te geven. Het recht op informatie is een absolute voorwaarde voor het kind om een weloverwogen beslissing te kunnen nemen.

(iv) “In alle aangelegenheden die het kind betreffen”

26. De Staten die partij zijn, verzekeren dat het kind zijn of haar mening kan uiten “in alle aangelegenheden die het kind betreffen”. Dit is de tweede voorwaarde voor dit recht: het kind moet worden gehoord als het onderwerp dat ter discussie staat hem of haar aangaat. Deze basisvoorwaarde moet worden gerespecteerd en ruim worden opgevat.

27. De open werkgroep die door de Commissie voor de rechten van de mens was ingesteld om de tekst van het Verdrag op te stellen wees een voorstel om vooraf te bepalen bij welke kwesties de mening van het kind of van de kinderen zou worden gevraagd van de hand. In plaats daarvan werd besloten dat het recht van het kind te worden gehoord moet verwijzen naar “alle aangelegenheden die het kind betreffen”. Het Comité is bezorgd over het feit dat kinderen zelden de kans krijgen te worden gehoord, ook wanneer duidelijk is dat het onderwerp hen aangaat en het kind in staat is over dit onderwerp een eigen mening te geven. Het Comité is voorstander van een ruime definitie van “aangelegenheden”, waaronder ook zaken vallen die niet expliciet in het Verdrag worden genoemd. Het wijst er ook op dat de bepaling “die het kind betreffen” is toegevoegd om duidelijk te maken dat het niet om een algemeen politiek mandaat gaat. Ook tijdens de Wereldtop over het kind bleek dat in de praktijk een ruime interpretatie van

aangelegenheden die het kind aangaan juist helpt om hen te betrekken bij de sociale processen in hun gemeenschap of maatschappij. De Staten die partij zijn, moeten dus goed luisteren naar de mening van kinderen in elke aangelegenheid waar het perspectief van het kind tot betere oplossingen kan leiden.

(v) “Passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.”

28. Aan de mening van het kind moet “passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid”. Deze bepaling verwijst naar de vermogens van het kind, die beoordeeld moeten worden om voldoende rekening te kunnen houden met zijn of haar mening of uit te kunnen leggen hoe deze mening van invloed is geweest op het resultaat van het proces. Uit artikel 12 blijkt dat alleen luisteren naar het kind niet voldoende is. De mening van het kind moet serieus worden genomen als het kind in staat is zijn of haar eigen mening te vormen.

29. Door te stellen dat er voldoende belang moet worden gehecht aan de mening van het kind, passend bij de leeftijd en rijpheid van het kind, wordt in artikel 12 duidelijk dat hierbij niet alleen de leeftijd van belang is. Hoeveel een kind begrijpt van bepaalde onderwerpen hangt niet alleen af van zijn of haar biologische leeftijd. Uit onderzoek blijkt dat informatie, ervaring, omgeving, sociale en culturele verwachtingen en de mate van ondersteuning bijdragen aan het vermogen van het kind om een mening te vormen. Daarom moet de mening van een kind per geval worden beoordeeld.

30. Met rijpheid wordt bedoeld in hoeverre het kind de gevolgen van een bepaalde kwestie kan begrijpen en beoordelen. Dit moet worden onderzocht bij het bepalen van de individuele vermogens van een kind. Rijpheid is lastig te bepalen. In artikel 12 wordt hiermee bedoeld het vermogen van een kind om op redelijke en onafhankelijke wijze zijn of haar mening over zaken te geven. Er moet ook rekening worden gehouden met de impact van het onderwerp op het kind. Hoe groter de impact van de uitkomst is op het leven van het kind, hoe belangrijker het is de rijpheid van het kind goed in te schatten.

31. Ook “de zich ontwikkelende vermogens van het kind” en de sturing en begeleiding door ouders (zie paragraaf 84 en deel C hierna) moeten aan de orde komen.

(b) Lid 2 van artikel 12

(i) Het recht “te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft”

32. In het tweede lid van artikel 12 staat dat het kind met name “in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft” de gelegenheid moet krijgen te worden gehoord. Het Comité benadrukt dat deze bepaling zonder meer van toepassing is op alle relevante gerechtelijke procedures die betrekking hebben op het kind. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan scheiding van de ouders, voogdij, zorg en adoptie, kinderen die in aanraking komen met justitie, kinderen die het slachtoffer zijn van fysiek of geestelijk geweld, seksueel misbruik of andere misdrijven, gezondheidszorg, sociale zekerheid, niet-begeleide kinderen, kinderen die asiel zoeken of gevlucht zijn en slachtoffers van gewapende conflicten en andere noodsituaties. Typische bestuurlijke procedures zijn bijvoorbeeld besluiten over onderwijs, gezondheid,

omgeving, leefomstandigheden of bescherming van het kind. In beide soorten procedures kan gebruik worden gemaakt van alternatieve methoden voor het oplossen van het conflict, zoals mediation of arbitrage.

33. Het recht te worden gehoord is van toepassing op procedures die het kind zelf is begonnen, zoals klachten over slechte behandeling of beroep tegen verwijdering van school, maar ook op procedures die anderen zijn begonnen en waarbij het kind betrokken is, zoals scheiding van de ouders of adoptie. De Staten die partij zijn, worden aangemoedigd wettelijke maatregelen te nemen die degenen die besluiten nemen in gerechtelijke of bestuurlijke procedures verplichten uit te leggen in hoeverre rekening wordt gehouden met de mening van het kind en wat de gevolgen daarvan zijn voor het kind.

34. Het horen van een kind kan niet goed verlopen in omstandigheden die bedreigend, vijandig en ongeschikt zijn of niet passen bij de leeftijd. De procedures moeten toegankelijk zijn en geschikt voor kinderen. Er moet vooral aandacht worden besteed aan het volgende: kindvriendelijke informatie, voldoende ondersteuning wanneer kinderen zelf het woord willen doen, speciaal opgeleid personeel, een aangepaste rechtszaal, passende kleding van de rechters en advocaten, schermen en aparte wachtruimten.

ii. “Hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling”

35. Als een kind heeft besloten dat het wil worden gehoord, moet hij of zij beslissen hoe dit gebeurt: “hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling”. Het Comité adviseert dat het kind zoveel mogelijk de kans moet krijgen om rechtstreeks in een procedure te worden gehoord.

36. Een vertegenwoordiger kan een of beide ouders zijn, een advocaat of een andere persoon, bijvoorbeeld een maatschappelijk werker. Bij veel zaken (in het burgerlijk recht, strafrecht of bestuursrecht) bestaat echter het gevaar dat het kind en zijn meest voor de hand liggende vertegenwoordiger (een of beide ouders) tegenstrijdige belangen hebben. Als een kind via een vertegenwoordiger wordt gehoord, is het heel belangrijk dat de vertegenwoordiger exact de mening van het kind overbrengt aan degene die de beslissing neemt. Het kind, of indien nodig de juiste autoriteit, beslist welke methode in zijn of haar geval het meest geschikt is. Vertegenwoordigers moeten alle aspecten van het besluitvormingsproces goed kennen en begrijpen, en ervaring hebben met het werken met kinderen.

37. De vertegenwoordiger moet beseffen dat hij of zij alleen de belangen van het kind vertegenwoordigt, en niet die van andere personen zoals de ouder(s), instellingen of organen zoals een tehuis, een bestuur of de maatschappij. Er moeten gedragsregels worden opgesteld voor vertegenwoordigers die worden aangewezen om de mening van het kind over te brengen.

(iii) “Op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht”

38. De vertegenwoordiging moet plaatsvinden “op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht”. Dit betekent niet dat er wetgeving mag worden gebruikt die dit basisrecht beperkt of verhindert. De Staten die partij zijn, wordt juist aangeraden

zich te houden aan de basisregels van een eerlijk proces, zoals het recht op verdediging en het recht op toegang tot de eigen dossiers.

39. Wanneer de procedureregels niet worden gevolgd, kan de beslissing van de rechter of bestuursorgaan worden aangevochten en vernietigd, vervangen of doorverwezen worden voor verdere juridische behandeling.

2. Stappen voor het invoeren van het recht van het kind te worden gehoord

40. Er zijn vijf stappen nodig om de twee leden van artikel 12 uit te voeren zodat het kind doeltreffend gebruik kan maken van het recht te worden gehoord bij alle zaken die op hem of haar betrekking hebben of als het kind wordt gevraagd zijn of haar mening te geven in een formele procedure of in een andere setting. Deze stappen moeten zo worden toegepast dat zij passen bij de omstandigheden.

(a) Voorbereiding

41. Degenen die verantwoordelijk zijn voor het horen van het kind moeten ervoor zorgen dat het weet dat het zijn of haar mening mag geven over alle zaken die op hem of haar betrekking hebben. Dit geldt in het bijzonder wanneer er juridische of bestuurlijke besluiten worden genomen. Ook moet het kind worden geïnformeerd dat zijn of haar mening van invloed is op de uitkomst. Verder moet het kind informatie ontvangen over de optie om rechtstreeks of via een vertegenwoordiger te mogen spreken. Hij of zij moet zich bewust zijn van de consequenties van zijn of haar keus. Degene die het besluit gaat nemen moet het kind goed voorbereiden op het horen. Hij of zij moet uitleggen wanneer, waar en hoe het gesprek plaatsvindt en wie erbij aanwezig zijn en rekening houden met de mening van het kind hierover.

(b) Het horen

42. De omgeving waarin het kind gebruikmaakt van zijn recht om gehoord te worden moet het kind stimuleren en aanmoedigen. Het kind moet er zeker van kunnen zijn dat de volwassene die het gesprek voert naar hem of haar wil luisteren en echt rekening houdt met wat het kind besluit te vertellen. De volwassene die de mening van het kind zal horen kan iemand zijn met wie het kind vaak te maken heeft (bijvoorbeeld een leraar, maatschappelijk werker of verzorger), iemand die verbonden is aan een instituut en besluiten neemt (bijvoorbeeld een directeur, bestuurder of rechter) of een specialist (bijvoorbeeld een psycholoog of arts).

43. De ervaring leert dat het horen het best in de vorm van een gesprek kan plaatsvinden en niet als een "ondervraging". Het kind moet bij voorkeur niet in een openbare zitting worden gehoord, maar tijdens een vertrouwelijk gesprek.

(c) Beoordeling van de vermogens van het kind

44. Er moet passend belang worden gehecht aan de mening van het kind wanneer uit onderzoek (dat per geval moet worden uitgevoerd) blijkt dat het kind een eigen mening kan vormen. Als het kind in staat is om zelfstandig en in redelijkheid zijn of haar eigen mening te vormen, moet degene die de beslissing neemt de mening van het kind beschouwen als een belangrijke factor bij het oplossen van de kwestie. Er moet een goede werkwijze worden ontwikkeld voor het beoordelen van de ontwikkeling van het kind.

(d) Informatie over het gewicht van de mening van het kind (feedback)

45. Omdat het kind het recht heeft dat er passend belang aan zijn of haar mening wordt gehecht, moet degene die het besluit neemt het kind vertellen wat de resultaten zijn en wat er met zijn mening is gedaan. Deze feedback verzekert dat het luisteren naar de mening van het kind geen formaliteit is, maar ook serieus wordt genomen. Het kind kan door deze informatie bij zijn mening blijven, een ander voorstel doen, daarmee instemmen of, bij een gerechtelijke of bestuurlijke procedure, in beroep gaan of een klacht indienen.

(e) Klachten en middelen van verhaal

46. Er is wetgeving nodig om kinderen toegang te geven tot bezwaarprocedures en rechtsmiddelen als hun recht om gehoord te worden en voldoende aandacht te krijgen voor hun mening wordt genegeerd of geschonden.⁷ Kinderen moeten zich kunnen wenden tot een ombudsman of een persoon met een vergelijkbare rol in alle instellingen voor kinderen, zoals scholen en dagopvang, om hun klachten te uiten. Kinderen moeten weten wie deze personen zijn en hoe ze met hen in contact kunnen komen. Als er binnen het gezin onenigheid is over de overweging van de mening van het kind, moet het terecht kunnen bij iemand van de afdeling jeugdzaken van de gemeenschap.

47. Als het recht te worden gehoord bij een gerechtelijke of bestuurlijke procedure wordt genegeerd (artikel 12, tweede lid), moet er een procedure voor klachten en beroep zijn waar kinderen kunnen proberen alsnog hun recht te halen. Klachtenprocedures moeten betrouwbaar zijn zodat kinderen erop kunnen vertrouwen dat ze door een klacht in te dienen niet het risico lopen gestraft te worden of het slachtoffer te worden van geweld.

3. Verplichtingen van de Staten die partij zijn**(a) Belangrijkste verplichtingen van de Staten die partij zijn**

48. Het recht van het kind te worden gehoord verplicht de Staten die partij zijn hun wetgeving te herzien en zo aan te passen dat kinderen kunnen beschikken over passende informatie, voldoende ondersteuning en, indien nodig, informatie over in hoeverre met hun mening rekening is gehouden en informatie waar ze klachten kunnen indienen en hun recht kunnen halen.

49. Om aan deze verplichtingen te voldoen, moeten de Staten die partij zijn de volgende stappen nemen:

- de beperkingen en voorbehouden bij artikel 12 opnieuw bekijken en intrekken;

---

⁷ Zie General Comment No. 5 (2003) van het Comité over algemene maatregelen voor de invoering van het Verdrag van de rechten van het kind, paragraaf 24.

- onafhankelijke instanties op het gebied van mensenrechten oprichten, zoals een kinderombudsman of commissarissen die veel bevoegdheden hebben op het gebied van kinderrechten;⁸
- training aanbieden over artikel 12 en de toepassing van dit artikel in de praktijk aan iedereen die beroepsmatig met en voor kinderen werkt, zoals advocaten, rechters, politieagenten, maatschappelijk werkers, straatwerkers, psychologen, verzorgers, personeel van tehuizen en gevangenissen, onderwijzers en docenten, artsen, verpleegkundigen en ander personeel in de gezondheidszorg, ambtenaren, overheidsfunctionarissen, medewerkers van de immigratiedienst en leiders uit traditionele gemeenschappen;
- zorgen dat er goede randvoorwaarden zijn om kinderen te steunen en aan te moedigen hun mening te uiten, en dat aan deze mening passend gewicht wordt gehecht. Dit kan door regelgeving en afspraken die worden vastgelegd in wetten en codes waarbij regelmatig wordt gekeken of ze nog doeltreffend zijn;
- negatieve opvattingen tegengaan die de volledige invoering van het recht van het kind te worden gehoord in de weg staan. Door publiekscampagnes en medewerking van opinieleiders en de media kunnen de opvattingen over kinderen die onder het grote publiek leven worden veranderd.

(b) Specifieke verplichtingen bij gerechtelijke en bestuurlijke procedures

(i) Het recht van het kind te worden gehoord in civielrechtelijke procedures

50. Hier volgen de belangrijkste zaken waarbij een kind gehoord moet worden:

Echtscheiding en scheiding van tafel en bed

51. Wanneer ouders uit elkaar gaan is de beslissing van de rechter van grote invloed op de kinderen uit de relatie. Zaken als onderhoudsverplichting, voogdij en bezoekenregelingen worden door de rechter bepaald of komen tot stand door bemiddeling. In veel landen is wettelijk vastgelegd dat bij het beëindigen van een relatie “het belang van het kind” voorop moet staan bij de rechter.

52. In alle wetgeving over echtscheiding en scheiding van tafel en bed moet daarom worden opgenomen dat het kind het recht heeft te worden gehoord door de beslissers en in de bemiddelingsprocedure. In sommige jurisdicties wordt een leeftijd genoemd waarop het kind geacht wordt zijn of haar mening te kunnen geven, conform het beleid of omdat het wettelijk verplicht is. Het Verdrag gaat er echter van uit dat dit van geval tot geval wordt bepaald, vanwege de verwijzing naar “leeftijd en rijpheid”. Of een kind zijn of haar mening kan geven moet dus per kind worden beoordeeld.

---

⁸ Zie General Comment No. 2 (2002) van het Comité over de rol van onafhankelijke instanties op het gebied van mensenrechten.

Scheiding van de ouders en alternatieve zorg

53. Wanneer besloten wordt het kind uit huis te plaatsen omdat het slachtoffer is van mishandeling of verwaarlozing in het eigen huis, moet rekening worden gehouden met de mening van het kind om te bepalen wat in zijn of haar belang is. De interventie kan op initiatief zijn van een melding van een kind, een familielid of iemand uit de omgeving waaruit blijkt dat er mogelijk sprake is van mishandeling of verwaarlozing.

54. Het Comité heeft opgemerkt dat niet alle Staten die partij zijn rekening houden met het recht van het kind te worden gehoord. Het Comité adviseert de Staten die partij zijn om door middel van wetgeving, regels en beleid ervoor te zorgen dat het kind om een mening wordt gevraagd, ook wanneer er besluiten worden genomen over plaatsing in een pleeggezin, bij het opstellen van zorgplannen en de beoordeling daarvan en bij het bezoeken van ouders en gezinsleden.

Adoptie en kafalah volgens islamitisch recht

55. Wanneer een kind in aanmerking komt voor adoptie of *kafalah* volgens islamitisch recht en uiteindelijk wordt geadopteerd of in een gezin wordt opgenomen volgens het islamitische *kafalah*, is het van het grootste belang dat het kind wordt gehoord. Dit is ook nodig wanneer stiefouders of pleegouders een kind willen adopteren dat misschien al een tijd bij hen woont.

56. Artikel 21 van het Verdrag stelt dat het belang van het kind voorop staat. Bij besluiten over adoptie, *kafalah* of een andere plaatsing kan “het belang” van het kind pas worden vastgesteld na het horen van de mening van het kind. Het Comité roept de Staten die partij zijn op om het kind indien mogelijk te informeren over de gevolgen van adoptie, *kafalah* of een andere plaatsing en in de wet vast te leggen dat de mening van het kind moet worden gehoord.

(ii) Het recht van het kind te worden gehoord in strafrechtelijke procedures

57. Tijdens strafrechtelijke procedures moet het recht van het kind vrijelijk zijn of haar mening te geven over alle zaken en maatregelen volgens het jeugdstrafrecht die op hem of haar betrekking hebben volledig worden gerespecteerd.⁹

Jeugdige daders

58. Het tweede lid van artikel 12 van het Verdrag houdt in dat een kind dat wordt verdacht van een strafbaar feit, daarvoor wordt vervolgd of voor is veroordeeld, het recht heeft te worden gehoord. Dit recht moet tijdens alle fasen van het proces worden gerespecteerd, vanaf het vooronderzoek, waarin het kind het recht heeft te zwijgen, tot het recht te worden gehoord door de politie, de officier van justitie en de onderzoeksrechter. Dit geldt ook tijdens de uitspraak en de uitvoer van de opgelegde maatregelen.

---

⁹ Zie General Comment No.10 (2007) van het Comité over de rechten van kinderen in het jeugdstrafrecht (CRC/C/GC/10).

59. Wanneer een rechter een maatregel oplegt zoals bijvoorbeeld bemiddeling, moet het kind vrijwillig toestemming kunnen geven en de kans krijgen om juridisch of ander advies in te winnen en hulp te zoeken om te bepalen of de voorgestelde maatregel passend en wenselijk is.

60. Om werkelijk deel te kunnen nemen aan de procedures, moet het kind snel en rechtstreeks worden verteld waarvan het wordt beschuldigd in een taal die het begrijpt. Ook moet verteld worden hoe het jeugdrecht werkt en welke maatregelen de rechter kan nemen. De procedure moet plaatsvinden in een omgeving waarin het kind zich vrij voelt om deel te nemen en zijn of haar mening te geven.

61. De rechtszitting en overige hoorzittingen van een kind dat de wet heeft overtreden, moeten achter gesloten deuren plaatsvinden. Uitzonderingen op deze regel zijn alleen hoge uitzondering toegestaan, moeten duidelijk in de nationale wetgeving staan omschreven en het belang van het kind moet altijd voorop staan.

Kinderen die slachtoffer of getuige zijn

62. Een kind dat slachtoffer of getuige is van een misdrijf moet vrijelijk zijn of haar mening kunnen geven, conform resolutie 2005/20 van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties “Richtlijnen voor de rechtsgang bij zaken met minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven”.¹⁰

63. Dit betekent met name dat alles in het werk moet worden gesteld om ervoor te zorgen dat jeugdige slachtoffers en/of jeugdige getuigen wordt gevraagd naar relevante zaken die betrekking hebben op de zaak in kwestie en dat zij vrijelijk en op eigen wijze hun opvattingen en zorgen over hun betrokkenheid bij de gerechtelijke procedure kunnen uitspreken.

64. Het recht van een kind dat slachtoffer en/of getuige is, hangt ook samen met het recht te worden geïnformeerd over zaken als beschikbare gezondheidszorg, psychologische en maatschappelijke dienstverlening, de rol van een kind dat slachtoffer en/of getuige is, de manier waarop het “verhoor” wordt uitgevoerd, bestaande voorzieningen voor kinderen die een klacht indienen en deelnemen aan onderzoeken en gerechtelijke procedures, de plaats en het tijdstip van de verhoren, de beschikbaarheid van voorzorgsmaatregelen, de mogelijkheden voor schadevergoeding en voor beroep.

(iii) Het recht van het kind te worden gehoord in bestuurlijke procedures

65. Alle Staten die partij zijn, moeten in hun wetgeving procedures opnemen die voldoen aan de eisen van artikel 12 zodat het recht van het kind te worden gehoord wordt gerespecteerd. Dit geldt ook voor andere procedurele rechten, zoals het recht op het inzien van relevante dossiers, op bericht over de hoorzitting en op vertegenwoordiging door ouders of anderen.

66. Kinderen worden meestal eerder betrokken bij bestuurlijke procedures dan bij gerechtelijke procedures, omdat bestuurlijke procedures informeler en flexibeler zijn en relatief

---

¹⁰ Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties, resolutie 2005/20, met name artikel 8, 19 en 20. Beschikbaar via: www.un.org/ecosoc/docs/2005/Resolution%202005-20.pdf.

eenvoudig tot stand komen op basis van wet- en regelgeving. De procedures moeten kindvriendelijk en toegankelijk zijn.

67. Voorbeelden van bestuurlijke procedures die van toepassing kunnen zijn op kinderen zijn procedures voor discipline op scholen (bijvoorbeeld schorsing of verwijdering), het weigeren van diploma's of getuigschriften, disciplinaire maatregelen en het weigeren van voorrechten in jeugddetentiecentra, asielaanvragen voor niet-begeleide kinderen en aanvragen voor rijbewijzen. In deze zaken moet een kind het recht hebben gehoord te worden en moet het kind de andere rechten genieten "in overeenstemming met de procedureregels van het nationale recht".

B. Het recht te worden gehoord en het verband met andere bepalingen in het Verdrag

68. Het algemeen beginsel in artikel 12 hangt samen met de andere algemene beginselen in het Verdrag, zoals artikel 2 (het recht op non-discriminatie), artikel 6 (het recht op leven, overleven en ontwikkeling) en met name artikel 3 (het vooropstellen van het belang van het kind). Het artikel is ook nauw verbonden met de artikelen over burgerrechten en vrijheden, met name artikel 13 (het recht op vrijheid van meningsuiting) en artikel 17 (het recht op informatie). Daarnaast hangt artikel 12 samen met alle andere artikelen van het Verdrag, dat niet volledig kan worden geïmplementeerd als het kind niet wordt erkend als een subject met een eigen mening over de rechten die in de respectievelijke artikelen zijn vastgelegd en de implementatie ervan.

69. Het verband tussen artikel 12 en artikel 5 (ontwikkeling van het kind en passende leiding en begeleiding door de ouders, zie paragraaf 84 van dit document) is met name relevant, omdat het buitengewoon belangrijk is dat ouders bij de begeleiding van hun kind rekening houden met zijn of haar ontwikkeling.

1. Artikelen 12 en 3

70. Het doel van artikel 3 is te verzekeren dat bij alle maatregelen die voor kinderen worden genomen, door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechters, bestuurders of de wetgever, het belang van het kind voorop staat. Dit betekent dat bij elke maatregel die voor het kind wordt genomen, het belang van het kind moet worden gerespecteerd. Het belang van het kind is gelijk aan een procedurerecht dat de Staten die partij zijn verplicht om stappen in het proces op te nemen om rekening te houden met het belang van het kind. Het Verdrag verplicht de Staten die partij zijn ook om ervoor te zorgen dat degenen die deze maatregelen uitvoeren het kind horen, zoals in artikel 12 is bepaald. Deze stap is verplicht.

71. Het belang van het kind, dat in overleg met het kind wordt bepaald, is niet de enige factor waarnaar wordt gekeken wanneer instellingen, autoriteiten of bestuurders maatregelen nemen. Deze is echter van doorslaggevend belang, net als de mening van het kind zelf.

72. Artikel 3 is in eerste instantie gericht op individuele gevallen, maar bepaalt ook nadrukkelijk dat het belang van kinderen als groep moet worden bestudeerd bij alle maatregelen die betrekking hebben op kinderen. De Staten die partij zijn, hebben dus de verplichting om bij het vaststellen van het belang van het kind niet alleen zijn of haar individuele situatie te overwegen, maar ook het belang van kinderen als groep. De Staten die partij zijn, moeten ook de maatregelen van openbare of particuliere instellingen, autoriteiten en wetgevende instanties onderzoeken. Het feit dat wetgevende instanties ook onder de verplichting vallen toont duidelijk

aan dat bij iedere wet, ieder voorschrift of iedere regel die betrekking heeft op kinderen hun “belang” leidend moet zijn.

73. Het is duidelijk dat het belang van een bepaalde groep kinderen op dezelfde manier moet worden afgewogen als individuele belangen. Staan de belangen van veel kinderen op het spel, dan moeten de hoofden van instellingen, autoriteiten of overheidsinstanties de mogelijkheid bieden de betrokken kinderen uit dergelijke niet omschreven groepen te horen en passend gewicht te hechten aan hun mening als zij maatregelen nemen die kinderen rechtstreeks of indirect aangaan.

74. De algemene beginselen in artikel 3 en 12 zijn niet met elkaar in tegenspraak, maar vullen elkaar aan. Het ene bepaalt het doel dat het belang van het kind voorop moet worden gesteld, en het andere biedt de methodologie om dit doel te bereiken door het kind of de kinderen te horen. Artikel 3 kan in feite niet goed worden toegepast als de onderdelen van artikel 12 niet worden erkend. En artikel 3 versterkt de werking van artikel 12 door kinderen makkelijker de kans te bieden een essentiële rol te laten spelen bij alle besluiten die hun leven betreffen.

2. Artikelen 12, 2 en 6

75. Het recht op non-discriminatie is een vanzelfsprekend recht dat in alle mensenrechtenverdragen, dus ook het kinderrechtenverdrag, wordt gewaarborgd. Volgens artikel 2 van het Verdrag heeft elk kind het recht op bescherming tegen discriminatie wanneer het gebruikmaakt van zijn rechten, waaronder de rechten van artikel 12. Het Comité benadrukt dat de Staten die partij zijn voldoende maatregelen moeten nemen om ervoor te zorgen dat ieder kind het recht heeft vrijelijk zijn of haar mening te uiten en dat er met deze mening echt rekening wordt gehouden zonder discriminatie op basis van ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere mening, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, vermogen, geboorte of andere status. De Staten die partij zijn moeten ook discriminatie van kwetsbare kinderen of van groepen kinderen die aan de zijlijn staan aanpakken, zodat kinderen gebruik kunnen maken van hun recht om gehoord te worden en op gelijke wijze als andere kinderen kunnen participeren in onderwerpen die hen aangaan.

76. Het Comité is met name bezorgd dat in sommige samenlevingen het genieten van dit recht ernstig wordt ondermijnd en beperkt door traditionele opvattingen en gewoonten. De Staten die partij zijn

moeten gepaste maatregelen treffen om de samenleving te informeren en bewust te maken van de negatieve gevolgen van deze opvattingen en gewoonten en hen aanmoedigen hun houding te veranderen zodat de rechten van elk kind op grond van dit Verdrag volledig kunnen worden gerespecteerd.

77. Het Comité verzoekt de Staten die partij zijn om speciale aandacht te geven aan het recht van meisjes om gehoord te worden, om meisjes zo nodig te helpen hun mening te uiten en ervoor te zorgen dat er passend gewicht aan wordt gehecht. Stereotiepe opvattingen en de dominante positie van mannen ondermijnen en beperken in ernstige mate het recht van meisjes gebruik te maken van het recht in artikel 12.

78. Het Comité is verheugd over de plicht van de Staten die partij zijn op basis van artikel 7 van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap te verzekeren dat kinderen met een handicap voldoende ondersteuning krijgen om hun mening vrijelijk te kunnen geven en dat er passend belang aan moet worden gehecht.

79. In artikel 6 van het Verdrag inzake de rechten van het kind staat dat ieder kind recht op leven heeft en dat de Staten die partij zijn alles in het werk moeten stellen om kinderen de mogelijkheid te geven te overleven en zich te ontwikkelen. Het Comité vindt het belangrijk dat het recht van het kind te worden gehoord wordt bevorderd omdat deelname van kinderen de volledige ontwikkeling van de persoonlijkheid en ontwikkeling van het kind stimuleert zoals bedoeld in artikel 6 en dat past bij de onderwijsdoelstellingen uit artikel 29.

3. Artikelen 12, 13 en 17

80. Artikel 13, over het recht op vrijheid van meningsuiting, en artikel 17, over toegang tot informatie, zijn zeer belangrijke randvoorwaarden voor de uitoefening van het recht te worden gehoord. Deze artikelen bepalen dat kinderen rechtssubjecten zijn en, in samenhang met artikel 12, deze rechten namens zichzelf mogen uitoefenen op een wijze die aansluit op hun ontwikkeling.

81. Het recht op vrijheid van meningsuiting uit artikel 13 wordt vaak verward met het recht van artikel 12. Het zijn echter verschillende rechten, al hebben ze wel veel met elkaar te maken. Vrijheid van meningsuiting heeft te maken met het recht een mening te hebben en deze te uiten en informatie op te zoeken en te ontvangen. De mening die het kind heeft of uit mag niet door de Staat worden beperkt. De Staten die partij zijn, moeten zich volgens het artikel onthouden van inmenging in het uiten van deze mening of het verkrijgen van informatie, en zijn verplicht het recht op toegang tot communicatiemiddelen en het publieke debat te beschermen. Artikel 12 gaat specifiek over het recht een mening te uiten over onderwerpen die het kind aangaan en het recht betrokken te worden bij maatregelen en beslissingen die van invloed zijn op zijn of haar leven. Artikel 12 verplicht de Staten die partij zijn om te zorgen voor een juridisch kader en reglementen om een kind actief te betrekken bij alle maatregelen die op hem of haar betrekking hebben en bij besluiten daarover, en te verzekeren dat er passend gewicht wordt gehecht aan de meningen die zijn geuit. Bij de vrijheid van meningsuiting in artikel 13 zijn de Staten die partij zijn niet verplicht actie te ondernemen. Maar zorgen voor een passende omgeving waarin kinderen hun mening kunnen uiten, zoals bedoeld in artikel 12, helpt kinderen ook om gebruik te maken van hun recht op vrije meningsuiting.

82. Het recht op informatie van het kind, zoals bedoeld in artikel 17, is in grote mate een voorwaarde voor het uitvoeren van het recht op meningsuiting. Kinderen moeten toegang hebben tot informatie over alle onderwerpen die hen aangaan, en de informatie moet geschikt zijn voor hun leeftijd en ontwikkeling. Dit geldt bijvoorbeeld voor informatie over hun rechten, procedures die op hen betrekking hebben, wet- en regelgeving en beleid in hun land, lokale bijstand en procedures voor beroep en klachten. Volgens artikel 17 en 42 moeten de Staten die partij zijn voorlichting over kinderrechten opnemen in de schoolcurricula.

83. Het Comité herinnert de Staten die partij zijn er ook aan dat de media een belangrijk middel zijn om mensen bewust te maken van het recht van kinderen hun mening te geven en dat zij gelegenheid bieden deze mening in het openbaar te uiten. Het Comité roept alle media op meer middelen in te zetten om kinderen te betrekken bij het ontwikkelen van programma's en kinderen de mogelijkheid te geven media-initiatieven over hun rechten te ontwikkelen en te leiden.¹¹

4. Artikelen 12 en 5

84. In artikel 5 van het Verdrag staat dat de Staten die partij zijn de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van ouders, voogden, familieleden of de gemeenschap moeten respecteren om het kind passende leiding en begeleiding te geven bij het uitoefenen van de rechten uit dit verdrag. Het artikel stelt dat het kind recht heeft op leiding en begeleiding die het gebrek aan kennis, ervaring en begrip van het kind compenseren op een wijze die verenigbaar is met zijn of haar ontwikkeling. Naarmate het kind meer leert, meemaakt en begrijpt, kan de ouder, wettelijke voogd of andere persoon die wettelijk verantwoordelijk is voor het kind een meer adviserende rol innemen in plaats van een leidende, om uiteindelijk informatie te kunnen uitwisselen op gelijkwaardige voet. Er is geen vastgesteld moment in de ontwikkeling van een kind waarop deze omslag plaatsvindt. Het is een geleidelijke ontwikkeling, die bevorderd kan worden door het kind aan te moedigen om zijn of haar mening te geven.

85. Dit vereiste wordt ondersteund door artikel 12 van het Verdrag, waarin staat dat er passend belang moet worden gehecht aan de mening van het kind wanneer het in staat is zijn eigen mening te vormen. Met andere woorden: naarmate kinderen meer vermogens ontwikkelen, hebben ze recht op een grotere mate van verantwoording om onderwerpen die hen aangaan te regelen.¹²

5. Artikel 12 en de invoering van kinderrechten in het algemeen

86. Behalve in de artikelen die in de voorgaande paragrafen zijn behandeld, wordt in bijna alle artikelen in het Verdrag gesteld dat kinderen betrokken moeten worden bij onderwerpen die hen aangaan. Voor al deze vormen van betrokkenheid wordt het begrip "participatie" gebruikt. In

---

¹¹ "Day of general discussion on the child and the media" (1996): www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/doc/days/media.pdf.

¹² General Comment No. 5 (2003) over algemene maatregelen voor de uitvoering van het Verdrag inzake de rechten van het kind.

artikel 12 staan de vormen van participatie centraal, maar in het hele Verdrag wordt aangedrongen op de betrokkenheid van kinderen bij planning, samenwerking en ontwikkeling.

87. De implementatie hiervan heeft gevolgen op terreinen als gezondheidszorg, de economie, onderwijs of het milieu. Die zijn niet alleen van belang voor individuele kinderen, maar ook voor groepen kinderen en kinderen in het algemeen. Het Comité heeft het begrip participatie altijd ruim opgevat, om zo niet alleen procedures vast te kunnen stellen voor individuele kinderen, maar ook voor specifieke groepen kinderen, zoals kinderen van inheemse bevolkingsgroepen, kinderen met een handicap of kinderen in het algemeen, die rechtstreeks of indirect worden geraakt door de maatschappelijke, economische of culturele leefomstandigheden in hun samenleving.

88. Deze brede uitleg van kinderp participatie komt naar voren in het slotdocument dat is aangenomen bij de zevenentwintigste bijzondere zitting van de Algemene Vergadering met de titel “Een wereld geschikt voor kinderen”. De Staten die partij zijn, hebben toegezegd “programma’s te ontwikkelen en in te voeren om te bevorderen dat kinderen op een zinvolle wijze kunnen participeren in besluitvorming, waaronder in het gezin en op school, op lokaal en nationaal niveau” (lid 32, punt 1). In General Comment No. 5 over algemene maatregelen om het Verdrag inzake de rechten van het kind te implementeren zegt het Comité het volgende: “Het is belangrijk dat overheden rechtstreeks met kinderen overleggen, dus niet alleen via niet-gouvernementele organisaties (ngo’s) of instanties voor de mensenrechten.”¹³

C. De invoering van het recht te worden gehoord in verschillende settings en situaties

89. Het recht van het kind om gehoord te worden moet worden ingevoerd in de verschillende settings en situaties waarin kinderen opgroeien, zich ontwikkelen en leren. Binnen deze settings en situaties bestaan verschillende opvattingen over kinderen en hun rol, die de betrokkenheid van het kind bij alledaagse aangelegenheden of cruciale beslissingen kunnen bevorderen of belemmeren. De implementatie van het recht van het kind om gehoord te worden kan op verschillende manieren worden beïnvloed. De Staten die partij zijn, kunnen deze inzetten om de participatie van kinderen te bevorderen.

1. In het gezin

90. Een gezin waarin kinderen vrijelijk hun mening kunnen geven en vanaf jonge leeftijd serieus worden genomen geeft het goede voorbeeld en bereidt het kind voor om in het maatschappelijk leven gebruik te maken van het recht te worden gehoord. Deze wijze van opvoeden stimuleert de individuele ontwikkeling, verbetert de onderlinge relaties in het gezin, de socialisatie van het kind en heeft een preventieve werking bij het voorkomen van alle vormen van geweld thuis en in het gezin.

91. In het Verdrag worden de rechten en verantwoordelijkheden erkend van ouders of andere wettelijke vertegenwoordigers om passende leiding en begeleiding te geven aan hun kinderen (zie paragraaf 84). Het benadrukt echter dat dit bedoeld is om het kind de mogelijkheid te geven

---

¹³ Ibid., paragraaf 12.

gebruik te maken van zijn of haar rechten, en dat deze leiding en begeleiding moeten passen bij de ontwikkeling van het kind.

92. De Staten die partij zijn, moeten ouders, voogden en verzorgers via wetgeving en beleid aanmoedigen om naar kinderen te luisteren en passend gewicht toe te kennen aan hun mening over onderwerpen die hen aangaan. Ouders moet worden geadviseerd hun kinderen te steunen bij het vrijelijk geven van hun mening en ervoor te zorgen dat er op alle niveaus in de maatschappij rekening wordt gehouden met de mening van kinderen.

93. Om te stimuleren dat ouders bij de opvoeding het recht van het kind te worden gehoord respecteren, adviseert het Comité de Staten die partij zijn voorlichtingsprogramma's voor ouders te promoten die uitgaan van bestaande positieve gedragingen en opvattingen en die informatie geven over de rechten van kinderen en ouders die in het Verdrag staan.

94. Dergelijke programma's moet op de volgende zaken inspelen:

- de relatie van wederzijds respect tussen ouders en kinderen;
- de betrokkenheid van kinderen bij beslissingen;
- het effect van rekening houden met de mening van alle gezinsleden;
- de ontwikkeling van het kind begrijpen, bevorderen en respecteren;
- manieren om om te gaan met tegenstrijdige opvattingen binnen het gezin.

95. Deze programma's moeten het beginsel versterken dat meisjes en jongens gelijke rechten hebben om hun mening te uiten.

96. De media moeten een grote rol spelen bij het informeren van ouders dat de participatie van hun kinderen zeer waardevol is voor de kinderen zelf, hun gezin/familie en de maatschappij.

2. In de alternatieve zorg

97. Er moeten procedures worden ontwikkeld die verzekeren dat kinderen in de alternatieve zorg (alle vormen, waaronder instellingen) hun mening kunnen geven over hun plaatsing, de zorg in pleeggezinnen of tehuizen en hun dagelijks leven, en dat er passend gewicht aan hun mening wordt toegekend. Deze moeten het volgende omvatten:

- Wetgeving die het kind het recht geeft op informatie over zijn of haar mogelijke plaatsing, zorg en/of behandelplan en voldoende gelegenheid om zijn of haar mening te uiten. Ook moet er gedurende het hele besluitvormingsproces passend gewicht worden gehecht aan deze mening.
- Wetgeving die het recht van het kind te worden gehoord waarborgt, en verzekert dat er aan deze mening passend gewicht wordt gehecht bij de ontwikkelen en de realisatie van kindvriendelijke zorgverlening.

- Oprichting van een bevoegde toezichthouder, zoals een kinderombudsman, commissaris of inspectie, die toezicht houdt op de naleving van de regels over het verlenen van zorg, het beschermen of behandelen van kinderen conform de verplichtingen in artikel 3. Deze toezichthouder moet op elk moment vrij toegang hebben tot woonvoorzieningen (ook voor kinderen die de wet hebben overtreden) om rechtstreeks hun mening en zorgen te horen, en na te gaan in hoeverre de instelling naar hun mening luistert en daar passend gewicht aan hecht.

- Instellen van bijvoorbeeld een representatieve kinderraad in de woonvoorziening, voor meisjes en jongens, met het mandaat om te participeren in de ontwikkeling en implementatie van het beleid en het reglement van de instelling.

3. In de gezondheidszorg

98. Voor het uitvoeren van de bepalingen van het Verdrag moet het kind het recht hebben zijn mening te uiten en deel te nemen aan het bevorderen van de gezondheid en het welzijn van kinderen. Dit geldt zowel voor individuele beslissingen over de gezondheid als voor de betrokkenheid van kinderen bij de ontwikkeling van zorgbeleid en zorgverlening.

99. Het Comité onderscheidt een aantal onderling samenhangende onderwerpen die aandacht behoeven ten aanzien van de betrokkenheid van het kind bij werkwijzen en beslissingen over hun eigen gezondheidszorg.

100. Kinderen moeten ook als ze heel jong zijn betrokken worden bij beslissingsprocessen, op een manier die past bij hun ontwikkelende vermogens. Zij moeten informatie krijgen over voorgestelde behandelingen en de effecten en resultaten daarvan. Kinderen met een handicap moeten deze informatie krijgen op een manier die voor hen geschikt en toegankelijk is.

101. De Staten die partij zijn, moeten wetgeving en regels invoeren om ervoor te zorgen dat kinderen ongeacht hun leeftijd toegang hebben tot vertrouwelijke medische begeleiding en medisch advies zonder toestemming van de ouders, als dit nodig is voor de veiligheid of het welzijn van het kind. Kinderen kunnen daar bijvoorbeeld behoefte aan hebben als ze thuis te maken krijgen met geweld of mishandeling, wanneer ze informatie of voorzieningen willen op het gebied van geboortebepaling of wanneer er tussen de ouders en het kind een conflict is over toegang tot gezondheidszorg. Het recht op begeleiding en advies staat los van het recht op het geven van toestemming voor een medische behandeling en er mag geen leeftijdsgrens aan worden gesteld.

102. Het Comité is verheugd dat sommige landen een leeftijdsgrens hebben ingevoerd waarop het recht om toestemming te geven overgaat op het kind en moedigt de Staten die partij zijn aan om de invoering van dergelijke wetten te overwegen. Een kind mag dan boven een bepaalde leeftijd zelf toestemming geven, zonder dat eerst moet worden vastgesteld of het daartoe in staat is na overleg met een onafhankelijke en bevoegde deskundige. Het Comité raadt de Staten die partij zijn echter ook sterk aan te verzekeren dat er aan de mening van een jonger kind dat aantoonbaar dat het op basis van informatie zijn mening kan vormen over zijn behandeling, passend gewicht wordt toegekend.

103. Artsen en zorginstellingen moeten kinderen duidelijke en toegankelijke informatie geven over hun rechten met betrekking tot deelname aan pediatriesch onderzoek en klinische studies. Zij moeten informatie krijgen over het onderzoek, zodat zij op basis daarvan toestemming kunnen geven, naast andere waarborgen binnen de procedure.

104. De Staten die partij zijn, moeten ook maatregelen invoeren die kinderen in staat stellen hun mening en ervaringen in te brengen bij het plannen en programmeren van diensten voor hun gezondheid en ontwikkeling. Hun mening moet worden gevraagd over alle aspecten van de gezondheidszorg, bijvoorbeeld welke zorg er nodig is, hoe en waar deze het beste kan worden

geleverd, discriminerende barrières voor toegang tot zorg, de kwaliteit en houding van zorgprofessionals, en manieren waarop kinderen steeds meer verantwoordelijkheid krijgen voor hun eigen gezondheid en ontwikkeling. Deze informatie kan worden verkregen door feedback van kinderen die gebruikmaken van zorg of betrokken zijn bij onderzoeksprojecten of consultatieprocessen. De informatie kan worden doorgegeven aan plaatselijke of landelijke kinderraden of parlementen die normen en indicatoren ontwikkelen voor gezondheidsdiensten die de rechten van kinderen eerbiedigen.¹⁴

4. In het onderwijs en op school

105. Het respecteren van het recht van het kind te worden gehoord binnen het onderwijs is essentieel voor het recht op onderwijs. Het Comité is bezorgd over het feit dat er op veel scholen en in veel klaslokalen nog steeds sprake is van autoritair gedrag, discriminatie, gebrek aan respect en geweld. Een dergelijke omgeving draagt niet bij aan de meningsuiting door kinderen en het toekennen van passend gewicht aan deze meningen.

106. Het Comité adviseert de Staten die partij zijn ervoor te zorgen dat kinderen over de volgende zaken de mogelijkheid krijgen hun mening te geven en dat er aan deze mening passend gewicht wordt toegekend.

107. Bij alle vormen van onderwijs, waaronder programma's voor jonge kinderen, moeten kinderen gestimuleerd worden actief deel te nemen aan het leerproces.¹⁵ Bij de lessen en het leren moet rekening worden gehouden met de leefomstandigheden en vooruitzichten van de kinderen. De onderwijsautoriteiten moeten daarom de mening van kinderen en hun ouders meewegen bij het samenstellen van onderwijs- en schoolprogramma's.

108. Mensenrechtenonderwijs kan de motivatie en het gedrag van kinderen alleen beïnvloeden wanneer hiermee geoefend wordt in de instellingen waar een kind leert, speelt en samenleeft met andere kinderen en volwassenen.¹⁶ Kinderen in deze instellingen kijken kritisch naar het recht van het kind te worden gehoord, omdat zij daar kunnen zien of er echt naar hun mening wordt geluisterd, zoals in het Verdrag wordt gesteld.

109. De deelname van kinderen is absoluut noodzakelijk voor een sociale sfeer in de klas, waardoor de samenwerking en onderlinge ondersteuning ontstaat die nodig is voor interactief leren waarbij het kind centraal staat. Rekening houden met de mening van kinderen is met name belangrijk bij het uitbannen van discriminatie, het voorkomen van pesten en disciplinaire

---

¹⁴ Het Comité wijst ook op General Comment No. 3 (2003) over hiv/aids en de rechten van kinderen, paragraaf 11 en 12, en General Comment No. 4 (2003) over gezondheid van adolescenten, paragraaf 6.

¹⁵ "Een op mensenrechten gestoelde aanpak van onderwijs voor allen: Een kader voor het verwezenlijken van het recht van kinderen op onderwijs en rechten binnen het onderwijs", UNICEF/UNESCO (2007).

¹⁶ Kinderrechtencomité, General Comment No. 1 (2001) over de doelstellingen van onderwijs (art. 29, lid 1 van het Verdrag) CRC/GC/2001/1).

maatregelen. Het Comité staat positief tegenover de uitbreiding van onderwijs en ondersteuning door leeftijdsgenoten.

110. Kinderen kunnen betrokken worden bij besluitvorming via onder meer leerlingenraden op het basisonderwijs en vervolgonderwijs en via leerlingen die vertegenwoordigd zijn in schoolbesturen of medezeggenschapsraden, waar zij vrijelijk hun mening kunnen uiten over de ontwikkeling en invoering van schoolbeleid en gedragscodes. Deze rechten moeten in wetgeving worden vastgelegd om niet afhankelijk te hoeven zijn van de goede wil van autoriteiten, scholen en schooldirecteuren om deze te implementeren.

111. Buiten de school moeten de Staten die partij zijn kinderen lokaal en nationaal raadplegen over alle aspecten van het onderwijsbeleid. Te denken valt onder meer aan het kindvriendelijker maken van het onderwijssysteem, informele en niet-formele voorzieningen waar kinderen een "tweede kans" krijgen, onderwijsprogramma's, lesmethoden, schoolstructuren, normen, budgetten en systemen voor het beschermen van kinderen.

112. Het Comité moedigt de Staten die partij zijn aan de ontwikkeling te steunen van onafhankelijke leerlingenorganisaties die kinderen kunnen ondersteunen bij het uitvoeren van hun participerende rol in het onderwijssysteem.

113. Bij beslissingen over de overstap naar een volgend schoolniveau of bij de keuze van een profiel of vakkenpakket moet het recht van het kind te worden gehoord zijn gewaarborgd. Deze beslissingen hebben namelijk een grote impact op het belang van het kind. Dergelijke beslissingen moeten bestuurlijk en juridisch kunnen worden getoetst. Ook bij disciplinaire zaken moet het recht van het kind te worden gehoord volledig worden gerespecteerd.¹⁷ Met name wanneer een kind van school verwijderd wordt, moet dit besluit gerechtelijk getoetst kunnen worden omdat het in strijd is met het recht van het kind op onderwijs.

114. Het Comité is verheugd dat veel landen kindvriendelijke schoolprogramma's hebben ingevoerd waarin een interactieve, zorgzame, beschermende en participerende omgeving wordt gecreëerd waarin kinderen en tieners worden voorbereid op een actieve rol als verantwoordelijke burger in hun maatschappij.

5. Bij spel, recreatie, sport en culturele activiteiten

115. Kinderen moeten voor hun ontwikkeling en socialisatie kunnen spelen, recreëren en deelnemen aan lichamelijke en culturele activiteiten. Bij het ontwikkelen van deze activiteiten moet rekening worden gehouden met de voorkeuren en vermogens van kinderen. Kinderen die hun mening kunnen uiten moeten kunnen meepraten over de bereikbaarheid en geschiktheid van de speel- en recreatiefaciliteiten. Heel jonge kinderen en kinderen met een handicap, die niet aan een formele consultatieprocessen kunnen deelnemen, moeten op een andere manier de gelegenheid krijgen om hun wensen uit te spreken.

---

¹⁷ De Staten die partij zijn, worden verwezen naar General Comment No. 8 (2006) over het recht van het kind op bescherming tegen lijfstraffen en andere wrede of ontorende straffen, waarin participatieve strategieën worden besproken om lijfstraffen uit te bannen (CRC/C/GC/8).

6. Op de werkplek

116. Kinderen die op jongere leeftijd werken dan door de wet en internationale arbeidsverdragen is toegestaan (ILO-verdragen 138 uit 1973 en 182 uit 1999), moeten worden gehoord in een aangepaste omgeving waarin zij hun mening over de situatie en hun belang het best naar voren kunnen brengen. Zij moeten worden betrokken bij het zoeken naar oplossingen waarin de economische en sociale omgeving en de culturele context waarin deze kinderen werken wordt gerespecteerd. Kinderen moeten ook worden gehoord wanneer er beleid wordt ontwikkeld om de achterliggende oorzaken voor kinderarbeid aan te pakken, met name op het gebied van onderwijs.

117. Werkende kinderen hebben recht op wettelijke bescherming tegen uitbuiting en moeten worden gehoord wanneer werkplekken en arbeidsomstandigheden worden onderzocht door inspecteurs die de uitvoering van arbeidswetgeving onderzoeken. Kinderen en vertegenwoordigers van organisaties voor werkende kinderen moeten, als die er zijn, ook worden gehoord wanneer arbeidswetten worden opgesteld of wanneer de handhaving van deze wetten wordt bestudeerd en geëvalueerd.

7. In geweldsituaties

118. In het Verdrag is het recht van het kind op bescherming tegen alle vormen van geweld vastgelegd en de verantwoordelijkheid van de Staten die partij zijn om dit recht voor ieder kind te verzekeren, zonder discriminatie. Het Comité moedigt de Staten die partij zijn aan met kinderen te overleggen over het ontwikkelen en invoeren van maatregelen op het gebied van wetgeving, onderwijs en beleid of andere maatregelen om alle vormen van geweld aan te pakken. Er moet met name worden gezorgd dat kinderen die zijn achtergesteld of aan de zijlijn staan, zoals kinderen die worden uitgebuit, straatkinderen of vluchtelingenkinderen, niet worden uitgesloten van consultatieprocessen die bedoeld zijn om meningen te horen over toepasselijke wetgeving en beleid.

119. Het Comité is dan ook positief over de conclusies van het VN-onderzoek naar geweld tegen kinderen en roept alle Staten die partij zijn op deze aanbevelingen volledig te implementeren, waaronder de aanbeveling om kinderen de ruimte te bieden vrijelijk hun mening te geven en passend gewicht aan deze mening toe te kennen bij het voorkomen van, rapporteren over en toezicht houden op geweld tegen kinderen.¹⁸

120. Geweld tegen kinderen blijft vaak onbestraft omdat bepaalde misstanden door kinderen als gewoon worden ervaren. Ook is er voor kinderen zelden een geschikte manier om misstanden te melden. Er is bijvoorbeeld niemand aan wie ze vertrouwelijk en veilig kunnen vertellen over mishandeling die ze hebben meegemaakt, zoals lijfstraffen, genitale verminking of een gedwongen huwelijk op jonge leeftijd. Of er is geen mogelijkheid om hun algemene observaties door te geven aan degenen die verantwoordelijk zijn voor de invoering van hun rechten. Willen kinderen echt kunnen meepraten over beschermende maatregelen, dan moeten ze voorgelicht worden over hun recht te worden gehoord en op te groeien zonder lichamelijk en geestelijk

---

¹⁸ Rapport van de onafhankelijke deskundige van het VN-onderzoek naar geweld tegen kinderen (A/61/299)

geweld, in welke vorm dan ook. De Staten die partij zijn, moeten alle instellingen voor kinderen verplichten ervoor te zorgen dat kinderen gemakkelijk toegang hebben tot personen of organisaties waar ze op een

vertrouwelijke en veilige manier hun verhaal kwijt kunnen, zoals telefonische hulpdiensten, en dat er plaatsen zijn waar de ervaringen en meningen van kinderen een bijdrage kunnen leveren om geweld tegen kinderen te bestrijden.

121. Het Comité wijst de Staten die partij zijn ook op de aanbeveling uit het VN-onderzoek naar geweld tegen kinderen om organisaties van kinderen en initiatieven van kinderen om geweld aan te pakken te ondersteunen en aan te moedigen en deze organisaties te betrekken bij het uitwerken, opzetten en evalueren van programma's en maatregelen tegen geweld. Zo kunnen kinderen een sleutelrol spelen bij hun eigen bescherming.

8. Bij het ontwikkelen van preventieve strategieën

122. Het Comité merkt op dat kinderen een steeds krachtiger stem krijgen bij het voorkomen van schendingen van kinderrechten. Zo zijn er al goede voorbeelden te vinden van het voorkomen van geweld op scholen, het bestrijden van uitbuiting van kinderen door gevaarlijk en langdurig werk, het bieden van gezondheidszorg en onderwijs aan straatkinderen en in het jeugdrecht. Kinderen moeten geraadpleegd worden bij het opstellen van wetten en beleid dat aan deze en andere probleemgebieden is gerelateerd en bij het opstellen, ontwikkelen en invoeren van plannen en programma's daarvoor.

9. In immigratie- en asielprocedures

123. Kinderen die met hun werkzoekende of gevluchte ouders naar een land komen zijn erg kwetsbaar. Daarom is het hard nodig dat hun recht om hun mening te geven over alle aspecten van de immigratie- en asielprocedure volledig wordt ingevoerd. Bij migratie moet het kind worden gehoord over zijn of haar verwachtingen over onderwijs en de eigen gezondheidssituatie, zodat het kind op een school kan worden geplaatst en gezondheidszorg kan ontvangen. Bij een asielaanvraag moet het kind daarnaast de kans krijgen te vertellen over zijn of haar redenen voor de asielaanvraag.

124. Het Comité benadrukt dat deze kinderen alle relevante informatie moeten krijgen, in hun eigen taal, over hun rechten, de beschikbare voorzieningen, waaronder communicatiemiddelen, en de immigratie- en asielprocedure, om hun stem te laten horen en te laten meetellen in de procedure. Er moet kosteloos een voogd of adviseur worden benoemd. Kinderen die asiel zoeken hebben misschien ook behoefte aan het opsporen van hun familie en informatie over hun land van herkomst om hun belang te kunnen bepalen. Er kan speciale hulp nodig zijn voor kinderen die bij een gewapend conflict betrokken zijn geweest zodat ze hun behoeften kenbaar kunnen maken. Er moet ook voor worden gezorgd dat stateloze kinderen worden betrokken bij de besluitvorming in de gebieden waar zij verblijven.¹⁹

---

¹⁹ Zie General Comment No. 6 (2005) van het Comité over de behandeling buiten hun land van herkomst van niet-begeleide kinderen en kinderen die gescheiden zijn van hun ouders of verzorgers (CRC/GC/2005/6).

10. In noodsituaties

125. Het Comité onderstreept dat het in artikel 12 vastgelegde recht ook blijft bestaan in crisissituaties of tijdens de nasleep daarvan. Er komen steeds meer bewijzen dat kinderen een belangrijke bijdrage kunnen leveren in en na conflictsituaties, en aan de wederopbouw na een noodsituatie.²⁰ Het Comité benadrukte in zijn aanbeveling na de algemene discussiedag in 2008 dat kinderen die getroffen zijn door noodsituaties moeten worden aangemoedigd en de mogelijkheid moeten krijgen deel te nemen aan het analyseren van hun situatie en toekomstperspectieven. Zo krijgen kinderen weer controle over hun eigen leven, het draagt bij aan hun herstel, ze ontwikkelen organisatorische vaardigheden en het versterkt het gevoel van een eigen identiteit. Wel moet worden voorkomen dat kinderen in situaties terechtkomen die waarschijnlijk traumatisch of schadelijk zijn.

126. Het Comité moedigt de Staten die partij zijn aan regelingen te ondersteunen waarbij kinderen, met name jongeren, actief betrokken worden bij de wederopbouw na een ramp of het vredesproces na een conflict. Er moet naar hun mening worden gevraagd bij het beoordelen, opzetten, invoeren, toezicht op en evalueren van programma's. Kinderen in vluchtelingenkampen kunnen bijvoorbeeld hun eigen veiligheid en welzijn verbeteren door kinderforums op te zetten. Kinderen moeten daarbij gesteund worden, terwijl er tegelijkertijd voor wordt gezorgd dat hun werk aansluit bij het belang van kinderen en hun recht op bescherming tegen kwetsende gebeurtenissen.

11. In een nationale en internationale setting

127. Kinderen krijgen met name binnen hun gemeenschap de mogelijkheid te participeren. Het Comité is positief dat er steeds meer lokale jeugdparlementen, gemeentelijke kinderraden en overlegondes komen waarin kinderen bij de besluitvorming hun mening kunnen geven. Participatie in lokaal bestuur is echter maar een van de vele manieren waarop artikel 12 kan worden ingevoerd, omdat slechts een relatief klein aantal kinderen in hun lokale gemeenschap kan deelnemen. Spreekuren van politici en ambtenaren, open huizen en bezoeken aan scholen en kleuterscholen kunnen extra contactmogelijkheden zijn.

128. Kinderen moeten worden gesteund en aangemoedigd om hun eigen, door kinderen geleide organisaties en initiatieven op te zetten, zodat er ruimte ontstaat voor zinvolle participatie en vertegenwoordiging. Kinderen kunnen daarnaast hun kijk geven op bijvoorbeeld ontwerpen voor scholen, speelplaatsen, parken, ruimtes voor ontspanning en cultuur, openbare bibliotheken, gezondheidscentra en vervoer, om ervoor te zorgen dat deze ook voor hen geschikt zijn. Wanneer er bij gemeentelijke plannen om inspraak van inwoners wordt gevraagd, moeten de meningen van de kinderen nadrukkelijk worden meegenomen.

---

²⁰ "The Participation of Children and Young People in Emergencies: A guide for relief agencies", UNICEF, Bangkok (2007).

129. Dergelijke mogelijkheden voor deelname worden in veel landen nu al op wijkniveau, regionaal of nationaal opgezet. Jeugdparlementen, raden en conferenties bieden kinderen de gelegenheid om hun mening te geven en aan het juiste publiek te kenbaar te maken. Ngo's en maatschappelijke organisaties hebben werkwijzen ontwikkeld om kinderen te ondersteunen, die transparante vertegenwoordiging waarborgen en het risico van manipulatie of symboolmaatregelen tegengaan.

130. Het Comité is verheugd over de grote bijdrage die UNICEF en ngo's geleverd hebben om het publiek bewuster te maken van het recht van kinderen te worden gehoord en te participeren op alle gebieden van hun leven. Het Comité moedigt hen aan de deelname van kinderen aan alle onderwerpen die hen aangaan verder te stimuleren, op alle niveaus, van laag tot hoog, en het uitwisselen van goede ervaringen te vergemakkelijken. Netwerken tussen door kinderen geleide organisaties moet actief worden aangemoedigd om mogelijkheden te scheppen voor samen leren en platforms om samen te lobbyen.

131. Belangrijk op internationaal niveau was de deelname van kinderen aan de wereldtop voor kinderen in 1990 en in 2002, georganiseerd door de Algemene Vergadering van de VN, en de betrokkenheid van kinderen bij het maken van verslagen voor het Kinderrechtencomité. Het Comité is verheugd over de schriftelijke verslagen en aanvullende mondelinge informatie die organisaties en vertegenwoordigers van kinderen hebben gegeven tijdens het toezicht op de invoering van de rechten van kinderen door de Staten die partij zijn. Het Comité moedigt de Staten die partij zijn en ngo's aan de kinderen te steunen bij het presenteren van hun meningen aan het Comité.

D. Basisvereisten voor de uitvoering van het recht van het kind gehoord te worden

132. Het Comité roept de Staten die partij zijn op te voorkomen dat er symboolmaatregelen worden genomen die kinderen beperken bij het uiten van hun mening of waarbij kinderen wel worden gehoord, maar waarbij er verder nauwelijks rekening wordt gehouden met hun mening. Het Comité benadrukt dat manipulatie van kinderen door volwassenen, kinderen in een situatie brengen waarin voorgezegd wordt wat ze moeten zeggen, of kinderen die meewerken blootstellen aan mogelijk gevaar geen ethische praktijken zijn en niet kunnen worden beschouwd als het uitvoeren van artikel 12.

133. Om doeltreffend en zinvol te zijn, moet deelname gezien worden als een proces en niet als iets eenmaligs. De ervaringen sinds de aanneming van het Verdrag inzake de rechten van het kind in 1989 hebben brede overeenstemming opgeleverd over de basisvereisten om te mogen spreken van een doeltreffende, ethisch verantwoorde en betekenisvolle invoering van artikel 12. Het Comité adviseert de Staten die partij zijn deze eisen op te nemen in alle wettelijke en overige maatregelen voor de invoering van artikel 12.

134. Alle processen waarin kinderen worden gehoord en waaraan zij deelnemen moeten:

- (a) Transparant en informatief zijn - de informatie die kinderen krijgen over het recht vrijelijk hun mening te geven en dat met hun mening echt rekening wordt gehouden, moet volledig en toegankelijk zijn, rekening houden met diversiteit en passen bij hun leeftijd. Ook de wijze van deelname, de omvang, het doel en de mogelijke gevolgen ervan moeten worden uitgelegd;

(b) Op vrijwillige basis zijn - kinderen mogen nooit gedwongen worden hun mening te geven en er moet hun worden verteld dat ze zich op elk moment mogen terugtrekken;

(c) Respectvol zijn - de mening van kinderen moet gerespecteerd worden en zij moeten mogelijkheden krijgen ideeën te ontwikkelen en activiteiten te ontplooiën. Volwassenen die met kinderen werken moeten goede voorbeelden van deelname van kinderen toejuichen, respecteren en erop voortbouwen, bijvoorbeeld voor het gezin, de school, de cultuur en de werkomgeving. Zij moeten ook inzicht hebben in de sociaaleconomische en culturele achtergrond van de kinderen en hun leefomgeving. Personen en organisaties die voor en met kinderen werken, moeten ook de mening van kinderen over deelname aan openbare evenementen respecteren;

(d) Relevant zijn - de zaken waarover kinderen hun mening mogen geven moeten echt van betekenis zijn voor hun leven en hun de kans bieden gebruik te maken van hun kennis, vaardigheden en mogelijkheden. Daarnaast moeten kinderen de kans krijgen zaken die zij zelf relevant en belangrijk vinden aan de orde te stellen en aan te pakken.

(d) Kindvriendelijk zijn - de omgeving en werkmethoden moeten aangepast zijn aan de mogelijkheden van de kinderen. Er moeten voldoende tijd en middelen beschikbaar zijn zodat kinderen goed worden voorbereid en voldoende vertrouwen en gelegenheid hebben om hun mening te geven. Er moet rekening worden gehouden met het feit dat kinderen op verschillende niveaus ondersteund en betrokken moeten worden, afhankelijk van hun leeftijd en ontwikkeling;

(f) Inclusief zijn - bij deelname mag niemand worden uitgesloten, moeten bestaande patronen van discriminatie worden vermeden en moeten kinderen die aan de zijlijn staan, zowel meisjes als jongens, de kans krijgen betrokken te worden (zie ook paragraaf 88 hierboven) Kinderen vormen geen homogene groep en hun deelname moet gebaseerd zijn op het beginsel van gelijke kansen voor iedereen zonder enige grond van discriminatie. Bij de programma's moet ook rekening worden gehouden met de cultuur van kinderen uit alle gemeenschappen;

(g) Ondersteund worden door training - volwassenen moeten worden voorbereid en de vaardigheden en ondersteuning krijgen om de participatie van kinderen te vergemakkelijken. Zij moeten bijvoorbeeld worden getraind in het luisteren naar en samenwerken met kinderen, en leren omgaan met kinderen op een wijze die aansluit op hun ontwikkeling. Kinderen kunnen ook zelf optreden als trainer en assistent om de deelname doeltreffender te maken. Kinderen moeten hun vaardigheden vergroten en bijvoorbeeld leren andere kinderen bewust te maken van hun recht op deelname. Ook moeten er trainingen worden opgezet voor het organiseren van bijeenkomsten, ophalen van geld, omgaan met de media, spreken in het openbaar en lobbyen;

(h) Veilig zijn en rekening houden met risico's - in bepaalde situaties kan het geven van een mening risico's opleveren. Volwassenen zijn verantwoordelijk voor de kinderen met wie zij werken en moeten elke voorzorgsmaatregel nemen om het risico dat de kinderen worden blootgesteld aan geweld, uitbuiting of andere negatieve gevolgen van hun deelname zoveel mogelijk te beperken. Voor een goede bescherming is onder meer een duidelijke strategie nodig om kinderen te beschermen, waarbij rekening wordt gehouden

met de bijzondere risico's die bepaalde groepen kinderen lopen en de extra obstakels die zij tegenkomen bij het krijgen van hulp. Kinderen moeten beseffen dat zij recht hebben op bescherming tegen gevaar en weten waar zij terecht kunnen voor hulp als dat nodig is. Investeren in het werken met gezinnen en gemeenschappen is belangrijk voor het kweken van begrip voor de waarde van deelname en de mogelijke gevolgen daarvan, en voor het beperken van de risico's waaraan de kinderen kunnen blootstaan;

(i) Verantwoording afleggen - het is essentieel is dat afspraken worden gemaakt over follow-up en evaluatie. Bij elk onderzoek of elk overleg moet bijvoorbeeld aan kinderen worden verteld hoe hun mening is uitgelegd en gebruikt en wanneer nodig moeten zij de kans krijgen de analyse van de resultaten tegen te spreken en er invloed op uit te oefenen. Kinderen hebben ook recht op duidelijke feedback hoe hun deelname de uitkomsten heeft beïnvloed. Kinderen moeten, waar van toepassing, de mogelijkheid krijgen deel te nemen aan vervolgprocessen of -activiteiten. Bij het toezicht op en evalueren van de deelname van kinderen moeten, waar mogelijk, de kinderen zelf worden betrokken.

E. Conclusies

135. Alle Staten die het Verdrag hebben ondertekend zijn juridisch verplicht te verzekeren dat het recht van het kind te worden gehoord in alle zaken die op hem of haar betrekking hebben en dat er passend gewicht wordt toegekend aan zijn of haar mening, werkelijk tot stand komt. Het is een duidelijk omschreven verplichting waaraan de Staten die partij zijn onmiddellijk moeten voldoen. Ieder kind, zonder uitzondering, heeft daar recht op. Om artikel 12 op een zinvolle manier te kunnen invoeren, is het nodig de wettelijke, politieke, economische, maatschappelijke en culturele belemmeringen weg te nemen die nu de mogelijkheden van kinderen te worden gehoord en te participeren in alle zaken die op hen betrekking hebben in de weg staan. Staten moeten bereid zijn na te denken over de vermogens van kinderen en omgevingen te ontwikkelen waarin kinderen deze vermogens kunnen vergroten en laten zien. De Staten die partij zijn, moeten ook bereid zijn geld vrij te maken en mensen op te leiden.

134. Het is voor de Staten die partij zijn niet gemakkelijk om deze verplichtingen na te komen. Maar het is niet onmogelijk als de in dit document beschreven strategieën systematisch worden uitgevoerd en er een cultuur ontstaat waarin kinderen en hun mening worden gerespecteerd.
